
NOVE PRIDOBITVE NEW ACQUISITIONS

NOVO V FOTOTEKI SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

153

Fototeka je eden osrednjih fondov dokumentacije Slovenskega etnografskega muzeja in šteje približno 52.000 fotografij. Sem prištevamo tudi fotografije povojnih terenskih ekip, ki so nalepljene v albumih. Ostale fotografije so nalepljene na kartone in opremljene s podatki. Fototeka je urejena tematsko (drži se splošne etnološke sistematike), ponekod znotraj tem ločujemo še območne sklope.

V fototečnih predalih dokumentacije SEM najde vsako leto svoje mesto okoli 1500 novih fotografij. Zadnja leta so to večinoma fotografije, ki jih posnamejo kustosi na terenu, fotografije dogodkov v muzeju in fotografije predmetov iz zbirk. Fotografij, posnetih v preteklosti, je manj, vendar jih ljudje še hranijo, večinoma jih radi posodijo kustosom za izdelavo reprodukcij in muzej lahko z njimi neomejeno razpolaga.

Za fotografije, ki nimajo na hrbtni strani nobenih napisanih podatkov, je že po eni generaciji težko ugotoviti glavne podatke o fotografu, fotografiranih, dogodkih, krajih, datumih, situacijah, odnosih... Sicer se držimo pravila, da je tudi fotografija sama po sebi povedna z drugih vidikov, četudi ni opremljena z glavnimi podatki. Raziskovalcu je fotografija vir, ki pove mnogo več kot le splošni podatki, napisani na kartonu ob njej. Z nje razbira krajevne in časovne značilnosti, socialne razmere in druge podatke.

Sčasoma bo potrebno v fototeki SEM dopolniti še mnogo področij, ki ostajajo nepokrita – tako tematsko, kot krajevno. Pri tem delu žal nismo sistematični (razen pri projektih, kot so razstave ali katalogi zbirk) in smo prepuščeni naključjem. Leta 1999 je tako prišlo v fototeko nekaj zanimivih večjih sklopov fotografij, v glavnem z območja Primorske, ki sodi med slabše pokrita v naši fototeki.

Fotograf Stanko Ličen

Najobsežnejša in zanimiva pridobitev so fotografije Stanka Lična, po domače Piratovega, kmeta in amaterskega fotografa iz Branika (prej Rihemberka) na Vipavskem. Rojen je 30. januarja 1912 v Braniku in je oče dveh otrok. Kot kmet se je večinoma ukvarjal z vinogradništvom. Tradicijo nadaljuje sin Marijan, ki je tudi priznan vinogradnik. Stanko Ličen si je "fotoaparat na meh" znamke Kodak kupil "za časa Italije" (verjetno okrog leta 1931). Z njim je veliko snemal do približno leta 1960; predvsem "domače stvari". Aparat je imel samosprožilec, kar je vzrok, da se Ličen pojavlja na veliko fotografijah in je hkrati njihov avtor.

154

Najzgodnejša fotografija sega v čas njegove vrnitve s služenja vojaškega roka na Siciliji l. 1931. S fotografij razbiramo, da je bil sila družaben in radoživ človek, saj si je kljub delu na kmetiji vzel čas za številne izlete in druženja s prijatelji in sorodniki. Veliko je hodil v hribe, tako je npr. l. 1949 z večjo družbo osvojil Triglav. V hribe je vodil tudi mladino, sodeloval je v tamburaškem društvu, leta 1934 ga vidimo na smučeh v Godoviču... Predvsem pa je res fotografiral "domače dogodke", življenje svoje družine, sorodnike, vaške družine, prijatelje. Fotografiral je staro hišo, njeno rušenje, življenje družine na prostem v tem času in vse faze gradnje. Z njegovih fotografij razbiramo pomembne dogodke v življenju na kmetiji, kot so košnja, delo v vinogradu, trgategv, kuhanje žganja na skrivaj v gozdu (zaradi italijanske finančne policije – verjetno edinstveni posnetki te plati življenja pod Italijo), priprava drv za zimo, obiranje in prodaja sadja. Fotografiral je tudi notranjščino krojaške delavnice v domačem kraju.

Hud čas zanj, njegovo družino in vas v celoti je pomenila druga svetovna vojna. Vas so Nemci leta 1943 požgali (tudi novo Piratovo hišo), nekatere moške so nameravali ustreliti. V tej vrsti je stal tudi Stanko Ličen. Nemški oficir pa se je na veliko srečo ljudi zadnji trenutek premislil. Njegova družina je bila v celoti izgnana v Nemčijo, kjer so delali na zasebnem posestvu. Tu ga l. 1944 vidimo na motorju. Njegova sestra Pavla je tam rodila svojega prvega otroka, ki ga je fotografiral v vozičku. V nepredvidljivih časih leta 1943, ko se je ravno vrnil iz italijanske vojske in bil namenjen v partizane, je tik pred požigom Ličen v kanglico skril nekaj fotografij, velika večina pa jih je zgorela.

S fotografijami sledimo njegovi življenjski poti, posredno pa tudi širšim dogajanjem, ki so ga zadevala. Sledimo času, ko je pri opraviilih na kmetiji sodelovalo veliko ljudi, vidimo, da jih je delo združevalo in tvorilo povezavo v družini in širši vaški skupnosti, kar je potem vodilo tudi v skupno preživetje prostega časa. Vse to je želel Stanko Ličen ohraniti s fotografijami "za spomin". Tako je gledal na svoj hobi in fotoaparat rabil za ovekovečenje trenutkov v svojem življenju, ki so se mu zdeli pomembni. Bili pa so veseli, žalostni, vsakdanji...

Komentarje in pojasnila smo napisali z ljubeznivo pomočjo njegove soproge Sonje, doma iz bližnjih Kasovelj, in sestre Pavle. Vseh fotografij nismo uspeli razvozlati, a so prav tako uvrščene v fototeko. Vseh skupaj je 87 in so brez negativov, saj smo jih vrnili g. Ličnu in njegovi družini. Pri nadaljnji uporabi bo treba fotografije reproducirati.

Fotograf Milan Brinšek

S posredovanjem Vojka Čeligoja, upokojenega učitelja iz Ilirske Bistrice, smo od potomcev priznanega fotografa in železničarskega uradnika Milana Brinška pridobili reprodukcije 38-ih fotografij. Brinšek se je rodil l. 1872 v premožni trgovski družini iz Ilirske Bistrice, vendar se je po končani trgovski šoli in krajši zaposlitvi v domači trgovini odločil za železnico. S fotografijo, ki ga je spremljala vse življenje, se je srečal kot srednješolec v Ljubljani. V skrbno izdelanih albumih (last vnuka ing. Nikole Čubranića) sledimo njegovim življenjskim postajam: rodno Trnovo, službe na nekdanji Južni železnici, železniški uradnik in šef postaj na Matuljih, Št. Petru (Pivki) in Rakeku. Pred fašistično okupacijo se je preselil v Maribor. Kasneje se je vrnil v Postojno kot vodja Zastopstva jugoslovanskih državnih železnic. Poročil se je z Bistričanko in učiteljico Miroslavo Frico Martinčič, s katero sta si v Mariboru ustvarila dom. Tu sta se jima rodili hčerki Vlasta in Tatjana. Zadnja postaja Milana Brinška je bilo Grosuplje, kjer je l. 1959 umrl in tam je tudi pokopan.

155

Milan je za fotografijo navdušil verjetno tudi svojega osem let mlajšega brata Bogumila, ki ga je kasneje s svojo gorniško in jamarsko fotografijo malone prekobil.

Fotografije Milana Brinška imajo splošno gledano tri teme:

- tihožitja (npr. delovna miza s svetilko in predmeti – njegovo siceršnje delovno okolje),

- pokrajine okoli njegovega službenega mesta in kraja, kjer je živel, pri čemer sta človek in njegovo delo le del kompozicije pejsaža (pastir na paši, cigan z medvedom, vaška in trška okolja, znamenja, naselja, mlini, planinske kočee...),

- ljudje: njegova družina, otroci (pri kopanju v lesenem čebru, na lesenem otroškem stolčku) in ljudje iz neposredne okolice (med kolegi v pisarni na železniški postaji, dogajanje na postaji), pogosto sorodniki.

Iz opusa Milana Brinška je pri njegovih sorodnikih ohranjenih še približno dvesto fotografij, ki čakajo na fotografskega strokovnjaka in primerno vrednotenje v smislu umetniške fotografije. Pri Brinšku gre seveda za fotografa umetniškega formata, vendar smo z lahkoto odbrali fotografije, ki povedo veliko tudi etnologom, ki jih zanima življenje ljudi.

Podatke so Vojku Čeligoju posredovali njegova vnuka ing. Nikola Čubranić in dr. Igor Demil, oba živeča v Zagrebu, ter nečakinja Bitka Perkan Brinšek iz Ilirske Bistrice.

Naj poudarimo, da je večina odbranih fotografij nastala okrog l. 1910.

Fotograf Franc Lipovž

Z vasi Lozice na Vipavskem smo si uspeli od potomcev amaterskega fotografa Franca Lipovža, zidarja in vaškega posebneža, pridobiti steklene negative in dati izdelati 31 fotografij. Njegove fotografije so portreti vaščanov in okoličanov v praznji noši, fotografiranih v improviziranem ateljeju. Rojen je bil l. 1882 na Lozicah. Ostal je neporočen in je umrl l. 1969. Vaščani vedo povedati, da si je fotoaparatus izdelal sam – v leseno škaflo je montiral kupljen objektiv. Poleg tega se je ukvarjal še z glasbo – igral je na mandolino; tovrstne instrumente naj bi tudi izdeloval. Njegov sloves je med Ložičani in okoličani živ še danes, saj (predvsem med starejšimi) še živijo njegove pripovedi in anekdote. Nekoč naj bi prišla v njegov atelje ženska iz sosednje vasi Orehovica. Ni bila ravno lepotica (po domače “grda baba”) in se je, ko je dobila fotografijo v roke, nad Lipovžem razburjala, kako grdo jo je naredil. On pa ji je odgovoril le: “Kar je vidlu, tu je nardilu.”

Negative na steklu smo dobili v dar od Lipovževe nečakinje Karle Girlinger, živeče v Trstu. Med domačini nam ni uspelo razkriti identitete niti enega portretiranca. Fotografije sodijo v dvajseta in trideseta leta tega stoletja, zato to niti ni nenavadno. Dragocene so predvsem zaradi podatkov o noši – ženski z dodatki, dekliški in fantovski, nekaj tudi moški, saj imamo fotografij noše iz tega obdobja in območja zelo malo.

Pozornost pa vzbudi še nekaj: po večini imajo portretirani prijazen izraz na obrazu v nasprotju z dejstvom, da se je sicer fotografiranje razumelo kot resnobno opravilo!

Fotografije iz družinskega albuma Jožefe Bajc

V vasi Podraga na Vipavskem smo našli pri Jožefi Bajc serijo fotografij, ki jih hrani “za spomin”, da se ne pozabi in ker je prijetno spominjati se. Še posebno rada se spominja mladosti, ljudi, ki jih je nekdaj srečevala, pa jih ni več. Sposodili smo si 15 fotografij, ki so se nam zdele zanimive in smo jih odbrali za reprodukcijo. Večinoma gre za fotografije domačih, vaščanov in prijateljev. Teh fotografij je tudi sicer največ in so bile posnete ob mejnikih v človekovem življenju – prvo sv. obhajilo, poroka, smrt, praznovanja. Takrat je bil na voljo tudi fotograf, da jih je izdelal. Med njenimi fotografijami smo našli tudi spomin na delo deklet v vinogradu po drugi vojni, ko ni bilo dovolj moške delovne sile in so dekleta opravljala vsa težaška dela. Zanimiva je tudi fotografija igre otrok pri potoku za vasjo, pa otroško rajanje (že uporabljena na razstavi Igrače, stare in nove, moje in tvoje). Jožefa Bajc ima shranjeno tudi fotografijo vaške porodne babice z začetka stoletja. Sicer sodijo fotografije v čas med vojnami in po drugi vojni. Kraji fotografiranja so domača Podraga ter bližnje Vrabče in Vrhpolje.

Gre za primer fotografij iz “družinskega albuma”, vendar brez kakršnih koli podatkov, ki bodo dostopni tudi kasneje, ko jih informatorka ne bo več mogla posredovati. Dodatne podatke smo dobili tudi pri sedaj že pokojni domačinki in vrstnici Jožefe Bajc Albini Božič.

Za vse podatke in napotke pri iskanju sledov za fotografijami se najtopleje zahvaljujemo Božu Premrlu.

Barbara Sosič

Johana Vidmar, Otlica (Gora nad Ajdovščino), okrog 1940. Foto Stanko Ličen.

Družina Čebtron, Tabor na Vipavskem, 1935. Foto Stanko Ličen.

Družina Pavlin, Komen, okrog 1935. Foto Stanko Ličen.

159

Pri okopavanju vinograda s "pekonicami". Vsak kopač je imel obvezno "kiantarco".
Branik, okrog leta 1935. Foto Stanko Ličen.

Praznovanje ("veselje") pri Tončkovih v Cvetrožu, 1934. Foto Stanko Ličen.

Marija, Ada in Sergij Birs iz Trsta, Branik 1936.
Foto Stanko Ličen.

Vrhovščevi, Dornberk, okrog 1940.
Foto Stanko Ličen.

Stanko Ličen na smučeh,
Godovič, 1935. Foto Stanko Ličen.

Stanko Ličen s prijatelji.
Branik, 1936. Foto Stanko Ličen.

Maks Fidrotov in Lojze Bandeljnov kuhata žganje na skrivaj v gozdu. Za časa italijanske okupacije Primorske je bilo kuhanje žganja prepovedano, saj je imela država monopol nad prodajo alkohola. Finančna policija je strogo nadzorovala kmete še zlasti v jesenskem času po trgatvi. Zato so ljudje to počeli v gozdovih in skritih grapah. Branik, 30-a leta 20. stoletja. Foto Stanko Ličen.

“Ževke”, košnja na kraškem svetu na kamniti gmajni pri Skratlovcu nad Branikom, 1936. Foto Stanko Ličen.

Trgatev pri Pirotavih, Branik, 1950. Foto Stanko Ličen.

Ambrožičeva domačija z mlinom, Slovenska vas (prej Nemška vas) na Pivškem, okrog l. 1910.
Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

Vas Petelinje na Pivškem, okrog l. 1910. Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

Pastir s svojo čredo, Pivško ali Kras, okrog l. 1910. Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

Družina in sorodniki Eleonore (srednja v prvi vrsti) in Miroslava (moški s klobukom v drugi vrsti) Martinčiča iz Ilirske Bistrice. Njihova hči Frica (druga z desne v drugi vrsti) je bila žena Milana Brinška (prvi z desne v drugi vrsti). Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

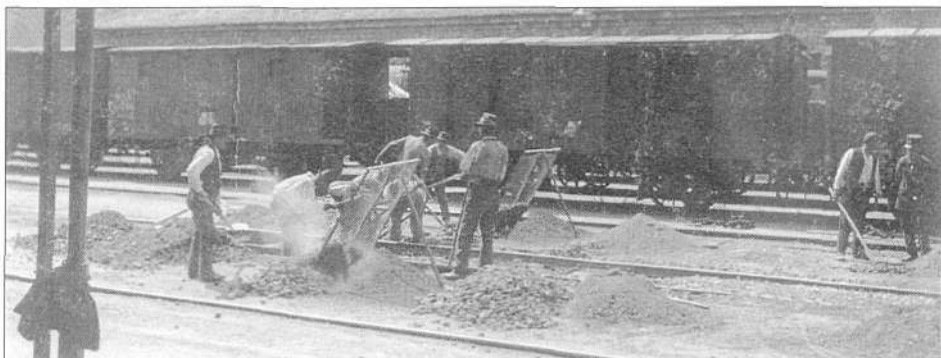

Znamenje na Planinskem polju ob poplavi Unca. Pogled s podnožja gradu Hassberg, okrog l. 1910.
Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

"Cigan z medvedom" na železniški postaji na Pivki
(prej Št. Peter), okrog l. 1910. Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

166

Delo na železniški postaji na Pivki (prej Št. Peter), okrog l. 1910. Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

Balinanje pred železniško postajo na Pivki (prej Št. Peter), okrog l. 1910. Foto Milan Brinšek, reproduciral Matija Pavlovec.

Bajcova "babca", porodna babica, domačinka iz Podrage, fotografirana okrog leta 1910.
Reproduciral Matija Pavlovec.

Pogreb hromega otroka Franceljna Fabčič, "Krtancovega" iz Podrage, 1943. Reproduciral Matija Pavlovec.

Podraški vaški otroci, na fotografiji je napis "Ringa raja rajamo, veseli smeh prodajamo". Petdeseta leta. Reproduciral Matija Pavlovec.

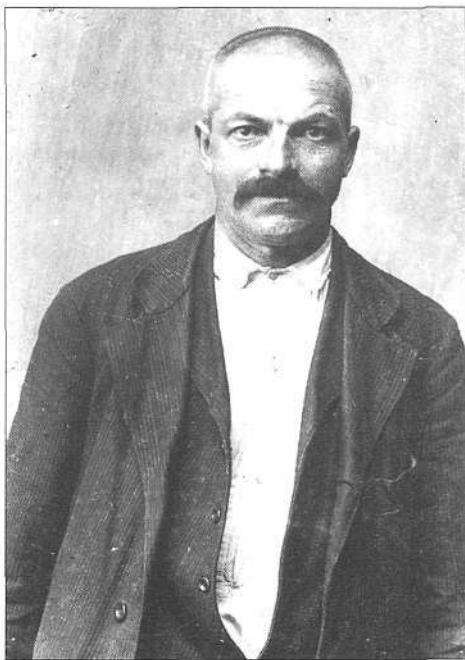
Otroci iz Podrage pri mostu za vasjo, po drugi svetovni vojni. Reproduciral Matija Pavlovec.

Prvo sveto obhajilo v Podragi, letniki 1939 in 1940, prva leta po vojni. Otroci so v dar dobili pletene štruce. Reproduciral Matija Pavlovec.

Ženska v praznji obleki, okolica Lozic na Vipavskem, po 1. svetovni vojni. Foto Franc Lipovž.

Moški v praznji obleki, okolica Lozic na Vipavskem, po 1. svetovni vojni. Foto Franc Lipovž.

Deklica s šopkom, okolica Lozic na Vipavskem, po 1. svetovni vojni. Foto Franc Lipovž.

Prijateljici, praznje oblečeni, okolica Lozic na Vipavskem, po 1. svetovni vojni. Foto Franc Lipovž.

Fant v praznji obleki, okolica Lozic na Vipavskem, po 1. svetovni vojni. Foto Franc Lipovž.

Fant, še deček, v praznji obleki, okolica Lozic na Vipavskem, po 1. svetovni vojni. Foto Franc Lipovž. Suknjic je isti kot pri fantu na prejšnji fotografiji.